

9.Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Gençlik ve Değerler Konu Anlatımı

Değerler ve Değerlerin Kaynağı

Değer, bir milletin sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik, bilimsel alanlardaki maddi ve manevi öğelerin bütünüdür. Bu tanımdan hareketle değerler, maddi ve manevi değerler olarak sınıflandırılabilir.

Maddi değerler, bir toplumun kültürel, tarihî ve bilimsel ürünlerini içerir. Bir topluma ait binalar, giysiler, araç-gereçler bu tür değerlere örnektir. Manevi değerler ise bir toplumun gelenek, örf, adet ve inançları; duygu, düşünce ve davranışlarıdır. Kültürümüzün bazı öğeleri hem maddi hem de manevi değerleri bünyesinde barındırır. Örneğin; tarihî camiler mimari eser olarak maddi, dini bir yapı olarak manevi değer taşımaktadır.

Bireyde değer oluşumu ilk olarak ailede başlar. Değer anlayışını etkileyen diğer unsurlar ise kişinin yaşadığı sosyal çevre, toplum ve aldığı eğitimidir. Değerlerin oluşumunda en önemli unsur ise kişinin benimsediği dindir. İnsan; bir aile, toplum, kültür ve tarihin içine doğar. Her toplumun kendine özgü gelenek, görenek, dil, kültür, felsefe ve sanat anlayışı vardır. Birey, doğup büyüdüğü toplumun dinî, ahlaki ve hukuki değerlerinden etkilenir ve kişiliği bu değerlere göre şekillenir.

Değerlerin Oluşumunda Dinin Etkisi

İnsan sosyal bir varlıktır. Toplum içinde huzurlu yaşamak için insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen bazı kurallara ihtiyaç vardır. Tarih boyunca birçok toplum, medeniyet gelip geçmiştir. Her toplumun insan ilişkilerini düzenlemek için yazılı veya yazısız bazı kuralları vardır. Din, ahlak, örf, adet, gelenek ve hukuk toplum düzenini sağlamada belirleyici olan unsurlardır. Din, ortaya koyduğu ölçülerle insanlar arası ilişkileri düzenler. Bunu yaparken bireyin ve toplumun değer yargılarını da şekillendirir.

Kültür; dil, tarih, gelenek, ahlak, sanat ve edebiyat gibi öğeleri barındırır. Din de bir toplumun kültürünün oluşmasına etki eden, toplumsal kabulleri, alışkanlıkları, ahlakı ve değerleri belirleyen öğelerin başında gelir.

Ahlak: Huy, mizaç, karakter ve tabiat anlamına gelir. İnsanın, iyi veya kötü olarak vasıflandırmaya yol açan manevi nitelikleri, huylan ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlarının bütünüdür.

Din: Âdet, yol, gidişat, mükâfat, hesap, hâkimiyet, boyun eğme, kulluk, itaat anlamına gelir. Akıl sahiplerini kendi istek ve hür iradeleri ile hayırlı olan şeylere sevk eden İlahî emirler bütünüdür.

Değerlerin Oluşumunda Örf ve Âdetlerin Etkisi

Her toplumun din, dil, edebiyat, sanat ve felsefe anlayışlarıyla şekillenen bir kültürü vardır. Örf ve âdetler de bir toplumun kültürel öğelerindendir. Örf; bir toplumda uygulana gelen ve nesilden nesile aktarım yoluyla devredilen değer ve davranışlardır. Âdet ise; bir önceki nesilden görüldüğü şekliyle tekrarlanan toplumsal alışkanlıklardır. Örf ve âdetler bir toplumun duygu, düşünce, tutum ve davranışlarını belirleyen yazısız kural ve uygulamalardır.

Tarihî süreç içerisinde oluşan örf ve adetlerin ortaya çıkmasında pek çok faktör etkilidir. Din, bu faktörlerin en önemlilerindendir. Bu nedenle kültürümüzdeki birçok uygulama dinden etkilenmiştir. Ad koyma, sünnet, mevlit, cenaze, nişan ve evlilik merasimleri ile bayram, taziye ve hasta ziyaretleri gibi uygulamalar kültürümüzün bir ögesi olmakla beraber kaynağını büyük ölçüde dinden almaktadır. Ayrıca toplumumuz; anne ve babaya saygılı olmak, selamlaşmak, akrabayı ziyaret etmek ve vatanını korumak gibi değerlere hem örfünün hem de dininin gereği olarak haya tında yer verir.

Sünnet ve evlilik merasimleri dinin etkisiyle kültürümüze yerleşmiş olan uygulamalardır. Kültürümüzde bu merasimler eş, dost ve akrabanın davet edildiği, davet sahibinin gelenlere ikramda bulunduğu bir şölen havasında düzenlenir.

Kültürümüzdeki bir diğer güzel uygulama ise yeni doğan çocuğa ad koyma merasimidir. Ülkemizde en çok kullanılan adlar arasında Hz. Peygamber (s.a.v.) ve onun soyundan gelen kimselerin isimleri yer almaktadır. Bunun yanı sıra sahabe isimleri de sıkça kullanılmaktadır. İnsanın doğumunda kulağına okunan ezandan

cenazesinde okunan salaya kadar hayatı boyunca yaşadığı pek çok olayda dinin kültüre olan etkilerini görmek mümkündür.

Örf ve âdetler toplumu bir arada tutan unsurlardandır. Dinde bu beraberliği pekiştirir. İslam dini, dinin esaslarına aykırı olmamak şartıyla kültürümüzün bir parçası olan örf ve âdetleri benimseyip yaşatmak konusunda kişiyi serbest bırakır Bununla birlikte kan davası gütmek, evlendirilen kız için başlık parası istemek, türbeye adak adamak, dileğinin gerçekleşmesi için ağaç vb. nesnelere çaput bağlamak gibi inanış ya da uygulamalar dinin reddettiği uygulamalardır.

Gençlerin Kişilik Gelişiminde Değerlerin Yeri ve Önemi

Kişilik; bireyin inanç, tutum, değer, mizaç, duygu gibi yönleriyle fiziksel, ruhsal ve duygusal özelliklerini içine alan geniş bir kavramdır. Kişilikle ilişkili olarak karakter ve mizaç kavramları da kullanılır.

Mizaç bireyin duygu ve davranış boyutlarını ifade eden bir kavramdır. Bir durum karşısında hissettiğimiz duygu, duygunun ortaya çıkma süresi ve duygu durumumuzun sürekliliği mizacımız hakkında önemli ipuçları içerir. Aynı durum karşısında bir kişi şiddetli bir tepki verirken, bir diğeri tepkisiz kalabilir. Bu mizaçlarının farklılığından kaynaklanır. Karakter ise insanın içinde bulunduğu toplumun ahlak anlayışı ve değerler sistemine uygun bir davranış tarzını benimsemesine denir. Buradan hareketle karakter, bireyin zaman içinde kazandığı özellikleri ifade etmektedir.

Örneğin Hz. Ebu Bekir (r.a), Hz. Ömer (r.a.), Hz. Osman (r.a.) ve Hz. Ali (r.a.) Farklı mizaçlara sahip olsalar da yetiştikleri çevre ve edindikleri ahlak bakımından benzer karakterlere sahiptir. Kişiliğin bir parçası olan karakter, bireyin sosyal normlara uyumunu ifade ettiğinden, topluma yön veren değerler kişilik gelişimini etkiler.

İnsan, hayatını anlamlandırır değerlerle ilk olarak ailede karşılaşır. Çocukların ilk öğrenmeleri ailedeki büyükleri taklit ederek gerçekleşir. Anne baba sahip oldukları değerleri çocuklarına davranışlarıyla aktarır. İslam anne babaya çocuklarına ahlaki değerleri kazandırma sorumluluğu yükler. Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "**Hiçbir baba, evladına güzel terbiyeden daha üstün bir hediye vermemiştir.**"

Gençlerin kişilik gelişimi açısından içinde yaşadığı aile ve toplumun sahip olduğu değerler belirleyici bir öneme sahiptir. Gelecek nesillerin iyi yetişmesini isteyen toplumların temel değerlerine sahip çıkmaları gerekir. Değerlerin sadece bilgi düzeyinde kalmayıp hayata aktarıldığı toplumlarda gençler sağlam bir karakter ve kişiliğe sahip olarak yetişirler.

Temel Değerler

Her toplumun tarihi sürecine ve kültürel özelliklerine bağlı olarak oluşan kendine özgü değerleri mevcuttur. Bu değerlerden bazıları toplumu temelden şekillendirmesi ve diğerlerini de etkilemesi bakımından temel değerler olarak kabul edilir.

Bu temel değerler insanlık tarihi boyunca bütün toplumlarda belirleyici olmuştur.

Adalet, hikmet, iffet ve şecaat bütün ahlak anlayışlarında temel erdemler olarak kabul edilmektedir. Ancak bu temel erdemler en kapsamlı içeriğine Kur'an-ı Kerim ve hadislerle ulaşmış, Müslüman toplamlarda en önemli değerler hâline gelmiştir.

Bir şeyi nasılsa öylece bilme anlamına gelen hikmet, düşünme gücünün bir erdemidir. Zekâ, hatırlama, hızlı kavrama gibi özellikler hikmetin kapsamına girer. Şecaat, öfke kuvvetinin dengelenmesiyle ortaya çıkar. İffet, arzu (şehvet) kuvvetinin kontrol edilmesiyle hasıl olur. Adalet ise her üç gücün dengeli bir şekilde insanda bulunmasıyla elde edilir. Erdemli davranış, iki aşırı ucun ortasında yer alan davranıştır.

Örneğin şecaat, saldırganlık ile korkaklık arasında orta yolu ifade eder; cömertlik, savurganlık ile cimrilik arasında yer alır.

Adalet : Doğruluk, eşitlik, denklik, denge, gerçeğe uygun hükmetme, doğru yolu izleme, dürüstlük, tarafsızlık gibi anlamlara gelen adalet, sosyal yapıyı şekillendiren temel değerlerdendir. Adalet, insanların sahip oldukları hakların belirlenmesini ve bu hakların sahiplerine teslim edilmesini sağlayan temel değerdir. Adaletli kimse

herkesin hakkını gözetir, hak sahibine hakkını verir. Her durumda haklı olanın yanında yer alır.

Hikmet : Bilgelik, yerindelik, isabet etmek ve uygunluk anlamlarına gelen hikmet temel değerlerden biridir. İnsanın Allah'ı (c.c.) gereği gibi bilmesi ve kişiyi cahilce davranışlar yapmaktan alıkoyması sebebiyle bilgelik olarak da anlamlandırılmıştır. Hikmet kavramının, Fıkıh, adalet ve ilim kavramlarıyla yakından ilgisi vardır. Hikmet, derin anlayış sahibi olma, dinin inceliklerini bilme anlamı bakımından fıkıh kavramıyla alakalıdır. Her şeyi yerli yerine koyma anlamı yönünden adalet kavramıyla, bilmek manası açısından da ilim kavramıyla ilişkilidir.

İffet : İffet haramdan uzak durma, kötü söz ve işlerden kaçınma anlamlarına gelir. İslam dininin önem verdiği değerlerden biri olan iffetin çeşitli boyutları bulunmaktadır. İnsanların ahlak kurallarına bağlı kalarak namusunu, şerefini ve haysiyetini koruması yanında nefsin aşın istekleri karşısında ölçülü davranması iffet kapsamında değerlendirilir. Ayrıca yemek, içmek gibi dünyevi ihtiyaçlar ve bedensel hazlarla ilgili olarak kişinin kendisini sınırlaması ve aşırıya kaçmaması iffetin bir gereği olarak görülür.

Şecaat : Şecaat, yiğitlik, kahramanlık, cesaret gibi anlamlara gelmektedir. İslam dini, Müslümanların canlarını, mallarını, namuslarını, vatanlarını ve dinlerini korumak için cesur davranmalarını ister. Örneğin; vatan savunması söz konusu olduğunda korkmadan gerekeni yapmaya çalışmak her bireyin görevidir. Allah (c.c.), Müslümanların cesaretini artıracak ayetler göndermiş ve onlara düşmanla karşılaştıklarında yardım etmiştir. Bir ayette; "Onlar öyle kimselerdir ki, halk kendilerine, 'insanlar size karşı ordu toplamışlar, onlardan korkun' dediklerinde, bu söz onların imanını artırdı ve 'Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!' dediler." (Âl-İ İmrân suresi, 173. ayet) buyurarak kâfirler karşısında cesur olmalarını sağlamıştır.

Kur'an'dan Mesajlar: İsrâ Suresi 23-29. Ayetler

"Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, anne babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine 'öf!' bile deme, onları azarlama, ikisine de güzel söz söyle. Onlara merhametle ve alçak gönüllülükle kol kanat ger. 'Rabbim! Onlar nasıl küçükken beni şefkatle eğitip yetiştirdilerse şimdi sen de onlara merhamet göster' diyerek dua et. "Kalplerinizdeki™ en iyi bilen rabbinizdir. Eğer iyi olursanız bilirsiniz ki Allah kendisine yönelenleri bağışlayıcıdır. Akrabaya, yoksula ve yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma! "Çünkü savurganlar şeytanların dostlarıdır. Şeytan da rabbine karşı çok nankördür. Eğer Rabbin- den umduğun (beklemek durumunda olduğun) bir rahmet için onların yüzlerine bakamıyorsan, hiç olmazsa kendilerine gönül alıcı bir söz söyle. "Eli sıkı olma, ölçüsüzce eli açık da olma, sonra kınanacak, kendi kendine hayıflanacak duruma düşersin!" (İsrâ suresi, 23-29. ayetler.)

Kur'an-ı Kerim'in 17. suresi olan İsrâ suresi, Mekke'de Hicretten önce nazil olmuştur. 23 ve 29. ayetler arasında İslam'ın insan hayatına hâkim kılmak istediği temel ilkeler yer almaktadır. İlk olarak Allah'tan (c.c.) başkasına kulluk edilmemesi emredilmekte ve İslam'ın tevhid ilkesine vurgu yapılmaktadır. Tevhid ilkesi İslam'ın temelidir. İslam'a göre insanın yaratılış gayesi Allah'ı tanımak ve sadece O'na kulluk etmektir. Bu ilkeyi benimseyen Müslüman için artık diğer sorumluluklar başlar.

Tek olan Allah'a (c.c.) imanın ardından ikinci sorumluluk anne babaya iyi davranmak olarak bildirilmiştir. Ayette Allah'a kullukla anne babaya iyilik yan yana anılmış, böylece bu davranışın önemi vurgulanmıştır. Diğer bazı ayet ve hadislerde de Allah'a kulluk ile anne babaya iyilik etme birlikte zikredilmektedir